

Violetta Rodek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID 0000-0002-2501-4092

Agata Cabała

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID 0000-0002-6512-5387

**Treści kultury w autoedukacji
- na podstawie narracji autobiograficznych studentów****Cultural content in self-education
- based on students' autobiographical narratives**

Abstract: The article presents a fragment of qualitative research, which is a part of a larger research project concerning the cultural concept of pedagogy, especially cultural practices of young people studying in a full-time mode. The research used the biographical method, the author's narrative interview questionnaire. The sample selection was purposeful and 32 autobiographical narratives were obtained. All interviews were recorded on a voice recorder and then transcribed. A content analysis method was used to analyse the research material. The research yielded a diverse and complex picture of students' self-education with cultural content: Model I: Systematic and purposeful use of cultural content in the process of self-education; Model II: More or less conscious use of cultural content for self-development; Model III: Culture as a manner of spending leisure time - involuntary influence of culture on human development; Mixed models.

Keywords: biographical method, self-education, cultural content, student youth.

Wprowadzenie

Prezentowane badania o charakterze jakościowym, stanowią część większego projektu badawczego, którego istotą było rozpatrywanie problemów pedagogiki w ich ścisłym splocie z rozumieniem kontekstów kulturowych (Jaworska-Witkowska, 2009, s. 40). W projekcie pojęcie kultury funkcjonowało w dwóch znaczeniach: szerokim, jako specyficzny dla człowieka sposób życia oraz wszystko to, co jest jego efektem (unikalność tego sposobu życia tworzy umiejętność posługiwania się językiem i narzędziami, uregulowanie zachowań przez systemy norm i wartości, zdolność wyrażania się przez człowieka poprzez różnorodne systemy reprezentacji) oraz wąskim, jako specyficzny sposób życia określonej ludzkiej zbiorowości oraz to wszystko, co jest jego efektem (Krajewski, 2012).

W badaniach wykorzystano metodę biograficzną, która pozwala na badanie fenomenu życia jednostki – w tym przypadku – studiujących młodych ludzi - i umożliwia odpowiedź na pytanie, w jaki sposób doświadczają oni rzeczywistości społecznej, a dokładnie jej wymiaru, związanego z kulturą i jak uczestniczą w jej budowaniu (zob. Trzebiński, 2002, s. 17-42). W ramach metody biograficznej posłużono się wywiadem narracyjnym, którego przebieg wyznaczały trzy główne fazy, poprzedzone fazą wstępną: faza opowieści głównej, faza pytań wewnętrznych (*immanentnych*) i faza pytań zewnętrznych (*eksmanentnych*). Materiał badawczy zgromadzono za pomocą autorskiego kwestionariusza wywiadu narracyjnego.

Dobór próby do badań był celowy i polegał na określeniu *a priori* liczby uczestników z dbałością o możliwe zróżnicowanie grupy, co pozwoliło na uchwycenie zmienności i różnorodności badanego zjawiska. Miał on też charakter progresywny i był kontynuowany do momentu osiągnięcia, tzw. stanu nasycenia danych (Flick, 2010, s. 58-59). Do udziału w badaniach zaproszono osoby studiujące w trybie dziennym na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, Cieszynie i Sosnowcu, na różnych Wydziałach. Wszystkie wywiady zostały nagrane na dyktafon, a następnie dokonano ich transkrypcji. Ostatecznie do badań zakwalifikowano 32 narracje autobiograficzne.

W analizie zgromadzonego materiału badawczego wykorzystano metodę analizy treści, która pozwala na zbadanie treści znaczących w tekstach pisanych lub mówionych, wydobycie systemów znaczeń, określenie najważniejszych elementów, głównych tematów, wątków i relacji pomiędzy nimi (Cierpka, 2000, s. 129; Silverman, 2008, s. 150). Dzięki trójfazowości zastosowanego podejścia badawczego (poszukiwanie, analiza i synteza), możliwe stało się wyłonienie w analizowanych tekstach autobiograficznych, wiodących pól tematycznych (por. Bertaux, 1990, s. 77-78), poszukiwanie

w ich obrębie pewnych regularności, prawidłowości oraz powiązań pomiędzy poszczególnymi sekwencjami danych, a następnie wyłonienie pojawiających się reguł, ram, czy wzorów orientacji oraz dokonanie zestawień i porównań przypadków podobnych, jak i różniących się kategorii. Przyjęto założenie, że rekonstrukcja praktyk kulturalnych młodzieży studiującej w aspekcie niektórych uwarunkowań może być traktowana jako mały krok w kierunku większych generalizacji (Stake, 2010, s. 630), opartych na próbie zrozumienia indywidualnych doświadczeń osób badanych w podjętym temacie.

W dalszej części artykułu przedstawiono wyniki badań, dotyczące tylko jednego z wyłonionych w procesie analizy wątków tematycznych, podejmując próbę odpowiedzi na pytanie: Jak w narracjach badanych studentów przedstawiają się sposoby włączania treści kultury w podejmowaną przez nich aktywność autoedukacyjną?

Treści kultury w autoedukacji studentów. Prezentacja wyników badań

Autoedukacja należy do zjawisk złożonych i wieloaspektowych, będących przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych badających ludzkie zachowania. W prezentowanych badaniach przyjęto autorską definicję autoedukacji jako autonomicznego procesu, w którym jednostka jest aktywnym podmiotem, kierującym własnym rozwojem, zgodnie z wyznawanymi przez siebie wartościami (zob. Rodek, 2014, s. 17-49; Jankowski, 1999, s. 98). Świadoma aktywność autoedukacyjna może wystąpić w okresie dojrzewania i po uzyskaniu pewnej dojrzałości w sensie emocjonalnym, społecznym i psychicznym oraz może być kontynuowana w fazie wczesnej dorosłości i w życiu dorosłym (zob. np. Pietrasiński, 1988, s. 93-96; Jankowski, 2002, s. 161). Młodzież uczestnicząca w badaniach była zatem, w odpowiednim okresie rozwojowym dla podejmowania aktywności autoedukacyjnej, co więcej była to młodzież studiująca, a na tym etapie kształcenia autoedukacja powinna dominować nad edukacją kierowaną.

Analiza uzyskanego materiału badawczego w postaci wywiadów narracyjnych dała złożony i zróżnicowany obraz aktywności autoedukacyjnej uczestników badań. Zgodnie z przyjętym założeniem metodologicznym, iż rekonstrukcja indywidualnych doświadczeń biograficznych młodzieży może być traktowana jako mały krok w kierunku większych generalizacji, w wyniku analizy narracji osób badanych możliwe stało się wyłonienie różnych modeli (zob. Cichosz, 2004, s. 114) autoedukacji i włączania treści kultury w aktualnie podejmowaną pracę nad sobą:

- Model I: Systematyczne i celowe wykorzystywanie treści kultury w procesie autoedukacji;

- Model II: Mniej lub bardziej świadome wykorzystywanie treści kultury do rozwijania samego siebie;
- Model III: Kultura jako sposób wypełniania czasu wolnego – mimowolny wpływ kultury na rozwój człowieka;
- Modele mieszane.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej każdemu z wyłonionych modeli.

Model I

Model I, najrzadziej występujący w badanej grupie studentów (11,5 %), charakteryzuje się systematycznym i celowym wykorzystywaniem treści kultury w procesie autoedukacji. Na pierwszy plan wysuwa się tutaj świadome zaangażowanie osób badanych we własny rozwój. Podejmowana przez nich aktywność autoedukacyjna zachodzi na podłożu refleksji nad sobą i odpowiedzialnego kierowania własnym postępowaniem. W analizowanych tekstach pojawiły się elementy planowania własnego życia, zgodnie z przyjętym systemem wartości, co może mieć znaczenie dla rozwijania samostereowności, uznawanej za warunek konieczny rzeczywistego samodoskonalenia (Rodek, 2014, s. 278). Istotnym odniesieniem tego typu działań jest mniej lub bardziej uświadomiona wizja samego siebie (ideał osobowy), czy też zinternalizowane przez podmiot autoedukacji społeczne wzory osobowe, jako fragmentaryczne składowe wyobrażonej osobowości. Wprawdzie w analizowanych narracjach nie wystąpiły bezpośrednie odniesienia do ideału, czy też wzoru osobowego, to jednak daje się zauważyć pogłębiona refleksja nad sobą, wyrażająca się w pytaniach: „*Jaka/jaki jestem?*” i „*Jaka/jaki chciałbym być*” oraz intencjonalne poszukiwanie w obrębie kultury treści, które mogłyby pomóc w udzieleniu odpowiedzi na powyższe pytania:

Szczerze mówiąc rzadko zastanawiam się nad znaczeniem kultury dla mojego osobistego rozwoju...wydaje mi się to oczywiste. Bardzo mocno na przykład, odczuwam wpływ lektur szkolnych...ee...na moją osobowość, to jaka jestem, ale też...jak teraz myślę, jaki mam w sobie ideał kobiety,..(śmiejch)...a nawet ideał mężczyzny, jakie wyznaję wartości, czego chcę od życia. I to...taka, powiedziałabym baza dla działań, które podejmuję dzisiaj. Bo cały czas czytam, książki to całe moje życie, ale dobieram je tak jakby celowo...jakby...wiem, że tam znajdę rzeczy, które mnie wzbogacą, pobudzą do refleksji, do zmiany...teraz zrobiłam sobie taki spis największych dzieł literatury światowej, które każdy człowiek – tak uważam – powinien przeczytać...hm...to jest kilkadziesiąt pozycji, a ja jestem przy 11 (śmiejch). (studentka na kierunku: Arteterapia).

Szukając cech specyficznych prezentowanego modelu, należy zwrócić uwagę na fakt traktowania przez osoby badane własnego rozwoju jako wartości autotelicznej, ale także dostrzegania znaczenia treści kultury w procesie autoedukacji. Warto podkreślić, że autoedukacja studentów okazała się mocno związana z ich zainteresowaniami, wymogami okoliczności życia, pełnionymi rolami, realnymi zadaniami życiowymi, zawodowymi, społecznymi, twórczymi. Charakteryzowany model jest zgodny z przyjętym w niniejszych badaniach szerokim rozumieniem autoedukacji jako świadomej i celowo podjętej pracy nad własnym rozwojem w różnych sferach osobowości. Na podstawie analizowanego materiału badawczego trudno jednoznacznie rozstrzygnąć kwestię racjonalności autoedukacji oraz traktowania jej jako ustrukturyzowanego procesu. Z pewnością jednak, można wyodrębnić w analizowanych narracjach pewne stałe komponenty, takie jak cele i określone działania (czynności, rodzaje aktywności), służące ich realizacji, które przyjmują najczęściej postać ogólnych strategii działania. Pośrednio można wnioskować, o czym już wspomniano, o ideale, czy też wzorach osobowościowych:

Co ja chciałbym robić po zakończeniu studiów? Powiem tak, moim jakby osobistym marzeniem, to po prostu, może to głupio zabrzmieć, ale pozytywnie wpłynąć na życie osób wokół mnie i bardzo się cieszyć, kiedy ktoś przyjdzie do mnie z problemem, czy się wyżalić i ja później słyszę, że to im pomogło, że faktycznie jakiś pozytywny wpływ na ich życie wywarłem (...) Może to trochę megalomańskie z mojej strony, ale...tak, chciałbym zaszcześcić po prostu trochę wartości, których brakuje (...) bycie uczciwym, szczerym, właśnie ta autorefleksja jest bardzo ważna, świadomość tego, że ludzie zachowują się źle nie tylko dlatego, że są źli, ale dlatego, że często cierpią. I tak jak zwierzęta, kiedy się boją i cierpią, gryzą i kłapią. Ludzie mają bardzo podobnie”- student na kierunku: Animacja kulturowa), a także o sprawowaniu przez badanych autokontroli, czy też dokonywaniu autoocen, umożliwiających rozpoznanie efektu podjętej aktywności.

Rozwijając ten wątek w kontekście treści z kultury, można zauważyć, iż prezentowany model charakteryzuje:

- aktywność ukierunkowana na doskonaleniu samego siebie w zakresie pracy nad konkretnymi wadami, słabościami, czy też nabywania w zamian cech pożądanых, w której wykorzystywane są treści kultury (np. pokonywanie lęku przed wyśmianiem, nabywanie pewności siebie);

- aktywność w zakresie szeroko rozumianego rozwoju duchowego:
 - rozmowy z innymi ludźmi, autorytetami w tej dziedzinie oraz czytanie Pisma Świętego; pisanie Ikon;
 - przewycięzanie kryzysów rozwojowych, radzenie sobie ze smutkiem, cierpieniem, bólem egzystencjalnym, dzięki uczestniczeniu w kulturze i korzystaniu z określonych treści kultury:

No więc ja teraz cały czas się jakby miotam. Bo niestety, jak zaczynamy dorastać i mamy ten kontakt z rzeczywistością to wychodzimy z tej bezpiecznej bańki, którą sobie zbudowaliśmy za małego, właśnie dzięki tej kulturze też. I nagle musimy się zmierzyć z sytuacjami, które niekoniecznie są pozytywne, czy są takie trochę druzgocące dla nas wszystkich. I cały czas się miotam pomiędzy tymi ideałami, a tym, co karzą nam cały czas myśleć. Tym materializmem, tym, tym pragmatyzmem. Natomiast staram się, żeby ta kultura cały czas zachowywała w niej idee. Bo ja się strasznie boję stracić tej idei. I to nad czym tak długo pracowałam. Więc cały czas posilam się taką kulturą, tymi książkami, teatrem, kinem. (studentka na kierunku: Etnologia)

- porządkowanie świata wartości poprzez kulturę:

Zdecydowanie, z racji, z uwagi na fakt, że ja jestem ateistą i jakby znajduję, rozwijam swoją duchowość bym powiedział, jakby tą jedną z płaszczyzn rozwoju duchowego, właśnie przez uczestnictwo w kulturze. Tutaj jakby ułkon w stronę estetyki, no natury, która nie jest częścią kultury, ale jakby w stronę takich bytów czy pojęć, które mieszczą się w kulturze estetyki, piękna, bliskości drugiego człowieka, uczestnictwa w zbiorowości, no i na to pozwala mi kultura bezpośrednio, bo odnajduję w niej, przynajmniej tak prywatnie, w tym momencie, ten absolut, bo nie mam go w postaci żadnego boga. (student na kierunku: Kulturoznawstwo)

- aktywność zmierzająca do realizacji celów, związanych z przygotowaniem do pracy zawodowej (praca na treściach kultury szczególnie widoczna w przypadku osób, realizujących studia, związane w jakiś sposób z kulturą i odpowiadające im osobistym zainteresowaniom).

W analizowanym modelu obecne są wyraźnie metody autoedukacji (Śliwerski, 2010, s. 141-142), realizowane z wykorzystaniem treści kultury, takie jak: samopoznanie, metody planowania własnego rozwoju niektóre

metody autoterapeutyczne, bazujące na treściach z kultury (ćwiczenia relaksacyjne, autoregulacja myślenia); metoda poznawania rozwiązań konkurencyjnych poprzez gromadzenie wiedzy o sposobach działania, stylach życia, wyznawanych wartościach (literatura, teatr, kino, teksty piosenek) oraz metoda poszerzania sieci kontaktów społecznych (nawiązywanie kontaktu i spotkania z osobami znaczącymi w dziedzinie kultury, wywiady z autorami książek, poszukiwanie osób o tych samych zainteresowaniach).

Podsumowując analizę narracji zakwalifikowanych do modelu I, warto zwrócić uwagę na wysoki poziom refleksyjności ich autorów i związane z nim przekonanie, że wysiłek poznawania ma sens, zwłaszcza w dziedzinie kultury. W modelu tym nie ma miejsca na obojętność, widoczna jest w nim nie tylko praca na treściach kultury, ale nierzadko wręcz „zanurzenie” w kulturze, jej „smakowanie” i zachwyt nad kulturą.

Model II

Model ten okazał się najczęściej reprezentowany przez osoby badane (53,8 %). Cechuje go duża różnorodność przejawów aktywności autoedukacyjnej oraz sposobów wykorzystywania treści kultury do własnego rozwoju. W analizowanych narracjach przeważnie pojawiały się odniesienia do muzyki, tekstów piosenek, filmu, przedstawień teatralnych, literatury, w tym komiksów oraz odmiennych kultur. Zaobserwowano przy tym pewną prawidłowość, dotyczącą sposobu włączania określonych treści kultury w proces własnego rozwoju. Najlepiej będzie prześledzić ten mechanizm na konkretnym przykładzie. Uczestnicy badań, słuchając muzyki identyfikują jej pozytywne oddziaływanie, czyli odkrywają korzyści, płynące z tego typu aktywności. Potrafią je zwerbalizować, czyli zyskują świadomość, iż określony rodzaj muzyki wpływa pozytywnie na ich emocje, wycisza je i uspakaja, próbują zatem, powtarzać tego typu aktywność i uzyskują potwierdzenie poczynionych obserwacji. W konsekwencji, słuchanie muzyki staje się działaniem celowym w konkretnych, trudnych sytuacjach życiowych, gdy osoby badane odczuwają „wściekłość, złość, nadmierne podekscytowanie, przemęczenie” (metody autoterapeutyczne: relaksacyjne). Podobny mechanizm można zaobserwować również w przypadku innych treści kultury. Teksty piosenek na przykład, pomagają badanym zrozumieć siebie, własne uczucia, znaleźć „coś, co będzie podsumowaniem samego siebie”, celowo wykorzystują je w procesie samopoznania, ale na bazie swoich wcześniejszych doświadczeń, które nie były ukierunkowane przez osobotwórczą intencję. Z kolei literatura, również lektury szkolne, filmy, sztuki teatralne skłaniają do myślenia, zmuszają do refleksji nad sobą, życiem, do odkrywania „świata na swój własny sposób” oraz prawd ponadczasowych, np. „*że jest coś ważniejszego niż pieniądze*”, że

„*należy cieszyć się życiem pomimo trudnych sytuacji*”, niekiedy też wyznaczają motto życiowe, jak choćby: „*zawsze doszukuj się najpierw problemów w sobie, a potem u innych*” oraz mogą stanowić inspirację dla rozwiązywania życiowych problemów. Dodatkowo, zetknięcie z innym stylem życia, odmiennymi wartościami, z jednej strony – jak zauważyli badani – kształtuje krytycyzm, z drugiej – może wywoływać niepokój egzystencjalny, wyrażający się w pytaniach: „*Co jest dobre?*”, „*Za czym warto podążać?*”. A ponieważ taki konflikt, zwłaszcza dzisiaj, w ponowoczesnej rzeczywistości, domaga się rozwiązania, może być inspirujący dla podjęcia autoedukacji. Dodatkowo poznawanie obcych kultur (np. kultury koreańskiej), oprócz rozszerzenia światopoglądu w wyniku przyjęcia innej perspektywy i lepszego zrozumienia siebie oraz zachowania innych ludzi, może doprowadzić do rozwoju refleksji nad postawą wobec własnej kultury i w efekcie do docenienia jej wartości.

Nie zawsze jednak, poznawanie innej kultury wpływa pozytywnie na stosunek do rodzimej kultury. Z pewnością jest to kwestia indywidualna, uwarunkowana różnymi czynnikami, np.: specyfiką poznawanej kultury, źródłami i poziomem wiedzy na jej temat, osobistym światopoglądem, praktycznym doświadczeniem danej kultury, czasem obcowania z odmienną kulturą. Przykładem powyższej konstatacji może być fragment narracji studenta Filologii Słowiańskiej, który rok mieszkał w Pradze:

... znaczy, możemy na przykład narzekać na Polskę każdego dnia, ale dopóki nie wyjedziemy z tej Polski, tak naprawdę, to nie mamy porównania, ale kiedy już z niej wyjedziemy i zobaczymy jak to wygląda w innym państwie, albo jak wyglądało, jaka tam jest historia, jaka tam jest kultura tego państwa, no nie mamy tego porównania. Nie wiem, co mogę...nie chcę też mówić, ja jestem człowiekiem, który troszeczkę po tym wyjeździe do Czech stwierdził, że raczej nie podoba mi się aż tak Polska, powiem szczerze. Na pewno po tym wyjeździe się to troszeczkę pogłębiło...” (student na kierunku Filologia Słowiańska).

Podsumowując rozważania, prowadzone w obrębie modelu II, należy zauważyć, że uczestnicy badań potrafią zidentyfikować pewne korzyści dla własnego rozwoju, wynikające z określonej aktywności w dziedzinie kultury, jest to jednak autorefleksja (o różnym stopniu ogólności) po danym działaniu (po przeczytaniu interesującej lektury, po obejrzeniu kontrowersyjnej sztuki teatralnej, czy filmu). Nie mamy tutaj zatem, do czynienia z zaplanowaną w sensie procesualnym pracą nad własnym rozwojem, czyli osoby badane nie wychodzą najpierw od celu osobotwórczego, np. „*chciałabym nabyć umiejętność lepszego panowania nad emocjami*”, nie dobierają do

jego realizacji treści z zakresu kultury, nie planują konkretnych działań, rozłożonych w czasie oraz nie weryfikują efektów, korzystając z procesów autokontroli, autooceny i autokorekty. Zdecydowanie jednak ujawniają jeden ze sposobów pracy nad sobą – samopoznanie. Poznawanie samego siebie jest w literaturze uznawane, zarówno za metodę samowychowania, jak i za jedno z istotnych ogniw tego procesu, punkt wyjścia do podjęcia świadomej i celowej pracy nad sobą. W przypadku analizowanego modelu mamy do czynienia z dwoma wariantami metod samopoznania. Pierwszy polega na przyswajaniu wiedzy psychologicznej i filozoficznej o życiu psychicznym człowieka (na podstawie określonych treści kultury: literatury, filmów, spektakli teatralnych, spotkań autorskich z twórcami różnych dzieł,), drugi z kolei – na czynnym poznawaniu siebie poprzez introspekcję: wgląd w siebie, analizę własnych stanów emocjonalnych, reakcji, zachowania, budowania relacji z drugim człowiekiem. Treści kultury pomagają osobom badanym w zrozumieniu siebie, a zatem przyczyniają się do rozwoju samopoznania. Oczywiście poziom świadomości takiego działania jest zróżnicowany, w modelu tym zanotowano niewiele przypadków celowo zorganizowanego procesu samopoznania (teksty piosenek), pośrednio jednak, na bazie przykładów aktywności w dziedzinie kultury i wartościowania jej efektów, można wnioskować, iż samopoznanie jest obecne w życiu osób badanych, choć nie ma charakteru systematycznego.

Model III

W modelu III, reprezentowanym przez 15,4% osób badanych, dominuje motyw spełnienia się w akcie przyjemnościowym (hedonistycznym), a kultura jest postrzegana jako wartościowy obszar, generujący różne sposoby spędzania, czy też „wypełniania” czasu wolnego. Dają się przy tym zauważyć trzy rodzaje aktywności osób badanych, które *„sprawiają radość, przyjemność”, „dają zadowolenie”, „prowadzą do satysfakcji”*:

- wykorzystywanie treści kultury jedynie dla relaksu w czasie wolnym, np. oglądanie filmów wieczorem, po całym dniu aktywności, przy czym ich dobór jest raczej przypadkowy, wynikający, np. z aktualnego programu telewizyjnego;
- świadome poszukiwanie w obrębie kultury konkretnych czynności/zachowań, zgodnych z własnymi zainteresowaniami i predyspozycjami, które pozwalają, m.in. na „wypełnienie” czasu wolnego, np. lepienie z plasteliny, origami, pisanie opowiadań pseudo - popularnonaukowych, terrarystyka;
- wykorzystywanie pojawiających się okazji do korzystania z treści kultury jako „sensownego” sposobu spędzania czasu wolnego.

Taką okazją mogą być, np. przecenione bilety na musical, czy inne wydarzenia kulturalne.

Wymienione powyżej rodzaje aktywności charakteryzuje brak identyfikacji ich osobotwórczych efektów oraz ogólne ustosunkowanie się do określonych treści kultury, typu: „*podoba mi się/nie podoba mi się*”; „*wywiera duże wrażenie/nie robi na mnie żadnego wrażenia*”. Wprawdzie osoby badane potrafią odnaleźć w obrębie kultury (książki z zakresu fantastyki naukowej, teatr współczesny awangardowy) odniesienia do własnego życia, określonych sytuacji, to jednak, nie towarzyszy temu świadoma i pogłębiona refleksja na temat znaczenia tego faktu dla ich osobistego rozwoju. W analizowanym modelu obecne jest raczej przeświadczenie, że kultura przyczynia się mimowolnie do zmiany człowieka i „*często nawet się tego nie zauważa*”.

Modele mieszane

W badaniach można też wyodrębnić pewną grupę osób (19,2 %), która w swojej aktywności autoedukacyjnej próbuje wiązać elementy charakterystyczne dla różnych modeli. Są zatem studenci, którzy preferują zaplanowaną aktywność, ukierunkowaną przez konkretne cele (rozwój duchowy), ale też świadomie wykorzystują różne sytuacje życiowe, okazje i możliwości w dziedzinie kultury dla własnego rozwoju oraz spełniają się w aktach przyjemnościowych, poprzez rozwijanie własnych zainteresowań i pasji, związanych z treściami kultury. Warto przy tym zauważyć, iż reprezentantów tego modelu charakteryzuje wysoki stopień aktywności autoedukacyjnej, ich autoedukacja przejawia się w dojrzałych, różnorodnych formach, obfituje w bogate treści, wydaje się, że w takiej postaci może ona stać się czynnikiem, wpływającym na wysoką jakość życia człowieka.

Oczywiście, w modelu mieszanym zaznaczyły się również opcje niepełne, tzn. łączące elementy tylko dwóch modeli, zazwyczaj modelu II i III oraz I i III, przy czym spełnianie się w akcie przyjemnościowym, hedonistycznym, związanym z rozwojem własnych zainteresowań i pasji w czasie wolnym, nie stanowiło w tym przypadku wątku dominującego. Mamy tu raczej do czynienia z czynnikiem wzbogacającym treść głównego modelu (I, II).

Podsumowanie

Podsumowanie przeprowadzonych rekonstrukcji narracji zarysowało ciekawy obraz sposobów włączania treści kultury w podejmowaną przez studentów aktywność autoedukacyjną. Są one mocno związane z wcześniejszymi doświadczeniami autokreacyjnymi i autoedukacyjnymi człowieka (dzieciństwo, okres przedszkolny, szkolny). Im więcej takich doświadczeń

w obszarze kultury, tym większe prawdopodobieństwo podjęcia i kontynuacji aktywności autoedukacyjnej w życiu dorosłym oraz świadomego wykorzystywania treści kultury w pracy nad własnym rozwojem. Wyłonione w badaniach modele bazują na podobnych treściach kultury: dzieła literackie (w tym komiksy, książki fantastyczno-naukowe), film, sztuki teatralne, muzyka, teksty piosenek, rzadziej rzeźba, malarstwo, opera, w różnym jednak stopniu i zakresie są one wykorzystywane w procesie autoedukacji. Wyraźnie zróżnicowany okazał się także poziom świadomości uczestników badań w zakresie osobotwórczych efektów podjętej aktywności w kulturze, jak również poziom racjonalności autoedukacji i traktowania jej jako ustrukturyzowanego procesu. W modelu I występuje świadoma, celowa, nierzadko systematyczna praca nad własnym rozwojem oraz włączanie treści kultury w przebieg tego procesu. Zaznacza się również tendencja do świadomego wykorzystywania różnych okazji w obszarze kultury do samorozwoju. Autoedukacja studentów wyraża się często w dojrzałych formach, bogatych i różnorodnych treściach, dotyczących edukacji, przygotowania do pracy zawodowej, sfery rozwoju duchowego oraz zainteresowań i zdolności twórczych. Dla wielu osób zarówno autoedukacja, jak i kultura stanowią pożądaną i cenną wartość, która nadaje jakość ich życiu. W modelu II występuje również emocjonalny, pozytywny stosunek badanych do kultury oraz docenianie możliwości korzystania z jej dóbr. Tym, co różnicuje oba porównywane modele jest stopień świadomego zaangażowania uczestników badań we własny rozwój oraz poziom autorefleksji odnośnie osobotwórczych efektów, wynikających z podjętej aktywności w dziedzinie kultury. Są one zdecydowanie niższe w modelu II, co nie znaczy, że autoedukacja w nim nie występuje. Treści kultury są wykorzystywane przez reprezentantów tego modelu głównie w procesie poznawania, zrozumienia samego siebie oraz współczesnego świata, kształtowania własnego światopoglądu. Osoby badane nie wychodzą jednak od celów o charakterze rozwojowym, nie projektują odpowiednich działań dla ich realizacji, wykorzystują raczej nadarzające się okazje do aktywności w dziedzinie kultury, a autorefleksja o różnym stopniu ogólności na temat osobotwórczych efektów tej aktywności pojawia się po danym działaniu. Warto przy tym zauważyć, że obserwacja i doświadczanie „pozytywnego” wpływu danych treści kultury na własne samopoczucie, czy też rozwój (np. słuchanie muzyki, piosenek), zwiększa prawdopodobieństwo ich celowego wykorzystywania przez badanych w określonych sytuacjach życiowych i w procesie autoedukacji. W modelu III dominuje z kolei, motyw przyjemnościowy, hedonistyczny, związany z rozwijaniem własnych zainteresowań i pasji oraz przekonanie,

że kultura wpływa mimowolnie na rozwój człowieka, nie mamy tutaj do czynienia z celową i planowaną pracą nad własnym rozwojem oraz świadomym wykorzystywaniem w niej treści kultury. Ostatni model – mieszany łączy w różnej konfiguracji elementy wcześniej przedstawionych modeli. Najbardziej optymalną i korzystną z punktu widzenia autoedukacji opcją wydaje się być łączenie celowo zaplanowanej i realizowanej pracy nad własnym rozwojem, uwzględniającej treści kultury z wykorzystywaniem okazji w obszarze kultury dla własnego rozwoju, nawet, jeśli refleksja, dotycząca efektów osobotwórczych pojawia się po danym działaniu oraz ze spełnianiem się w aktach przyjemnościowych i hedonistycznych, związanych z rozwijaniem własnych zainteresowań i pasji.

Kończąc wątek, związany z zaprezentowanymi - z konieczności w sposób syntetyczny - modelami, można jak się wydaje, zaryzykować tezę o rozwojowym ich charakterze, aczkolwiek powinna być ona zweryfikowana w dalszych, pogłębionych badaniach, łączących różne podejścia badawcze.

Bibliografia:

- Bertaux, D. (1990). Funkcje wypowiedzi biograficznych w procesie badawczym. W: J. Cichosz M. (2004). *Polska pedagogika społeczna w latach 1945-2003. Wybór tekstów źródłowych*. T. I. Toruń: Wyd. A. Marszałek.
- Cierpka, A. (2000). Metoda analizy narracji w badaniach psychologicznych. Zastosowanie metod analizy narracji do badania wybranych aspektów zawartości treściowej etosu rodzinnego. W: M. Straś-Romanowska (red.), *Metody jakościowe w psychologii współczesnej* (129-139). Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Flick, U. (2010). *Projektowanie badania jakościowego*. Warszawa: WN PWN.
- Jankowski, D. (1999). *Autoedukacja wyzwaniem współczesności*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Jankowski, D. (2002). *Edukacja wobec zmiany*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Jaworska-Witkowska, M. (2009). *Ku kulturowej koncepcji pedagogiki*. Kraków: Impuls.
- Krajewski, M. (2012). <http://ozkultura.pl/node/1384> (dostęp: 9.05.2022).
- Pietrasiński, Z. (1988). Rozwój z perspektywy jego podmiotu. W: M. Tyszkowa (red.). *Rozwój psychiczny człowieka w ciągu życia. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne* (80-119). Warszawa: PWN.
- Rodek, V. (2014). *Stan i uwarunkowania autoedukacji studentów*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Silverman, D. (2008). *Prowadzenie badań oświatowych*. Warszawa: PWN.

- Stake, R. E. (2010). Jakościowe studium przypadku. W: N. K. Denzin, Y. Lincoln. *Metody badań jakościowych* (623-655). T. I. Warszawa: PWN.
- Śliwerski, B. (2010). *Teoretyczne i empiryczne podstawy samowychowania*. Kraków: Impuls.
- Trzebiński, J. (2002). Narracyjne konstruowanie rzeczywistości. W: J. Trzebiński (red.), *Narracja jako sposób rozumienia świata* (17-41). Gdańsk: GWP.
- Włodarek, J., Ziółkowski, M. (red.). *Metoda biograficzna w socjologii* (71-81). Warszawa – Poznań: PWN.